

بررسی اسناد مربوط به نهانند در مرکز اسناد انقلاب اسلامی^۱

حسین زرینی
کارشناس ارشد رشته‌ی تاریخ

در بررسی تاریخ معاصر نهانند، توجه به اسناد مرتبط با حوادث دوره‌های مختلف آن ضروری است. در این صورت علاوه بر روشن شدن زوایای تاریک تاریخ معاصر نهانند، مباحث آن نیز از غنا و ارزش علمی بیش تری برخوردار می‌شوند. در مقاله‌ی حاضر سعی شده است تا حد امکان اسناد مختص به نهانند که در «مرکز اسناد انقلاب اسلامی» نگهداری می‌شود و مربوط به تاریخ معاصر آن است، معرفی شوند تا محققان آینده و علاقه‌مندان بتوانند در صورت نیاز با شناختی بهتر از آن‌ها بهره‌جویند. در نگاهی کلی، این اسناد را می‌توان به دو دسته‌ی اصلی تقسیم کرد: الف- اسناد پراکنده‌ی مربوط به نهانند. ب- اسناد مربوط به گروه ابوذر. در سطور آتی به معرفی دودسته اسناد فوق پرداخته خواهد شد.

۱ - مرکز اسناد انقلاب اسلامی در تهران، خیابان شریعتی، پایین‌تر از میدان قدس، رو به روی پمپ
بزرگ اسدی واقع است و در برخی شهرستان‌ها نیز شعبه دارد.

الف - اسناد پراکنده‌ی مربوط به نهانوند:

این اسناد فاصله‌ی زمانی بین سال‌های ۵۷-۴۰ را دربر گرفته و بیش‌تر متعلق به اشخاصی است که نهانندی بوده و به نحوی در تهران یا نهاوند در ارتباط با مسائل سیاسی پایشان به شهربانی یا ساواک رژیم گذشته کشیده شده است و اینک حاصل بازجویی‌ها یا گزارش‌های مأمورین رژیم گذشته در مورد آن‌ها، به عنوان اسناد انقلاب اسلامی در مرکز فوق‌نگهداری می‌شوند.

اولین شخصی که در این خصوص نامش در اسناد ذکر شده و پرونده‌اش با شماره‌ی ۳۰۰/۱۰ در آرشیو مرکز فوق موجود است، محمد سیف فرزند عبدالله متولد ۱۳۱۱ نهاوند است که در تهران «شاگرد قصاب» بوده است. وی در تاریخ ۲۹ تیرماه ۱۳۴۰ به اتهام شرکت در تظاهرات جبهه‌ی ملی و به سبب این که گفته بوده فردای آن روز در سالگرد قیام ۳۰ تیر در تظاهرات از پنجه بوکسی که همراه دارد علیه مأمورین رژیم استفاده خواهد کرد دستگیر می‌گردد. او پس از دستگیری به ساواک اعزام و تا یکم مردادماه ۱۳۴۰ در زندان «قرل قلعه» بازداشت می‌گردد و پس از آن قرار التزام عدم خروج وی از حوزه‌ی قضایی تهران به وجه التزام مبلغ پنجاه هزار ریال تبدیل و از زندان آزاد می‌شود.^۱

بخش دیگری از این اسناد که تعدادشان نیز نسبتاً قابل توجه است مربوط به آقایان محمدمهدی (حجت‌اله) اندوهی، پدرش ملا ابراهیم اندوهی و حاج آقا داشی مقیمی است و تأثیر قیام ۱۵ خرداد ۴۲ بر نهاوند و نقشی که این افراد در آن داشته‌اند. یکی از پرونده‌های اخیر که با شماره‌ی ۳۱۸ در مرکز اسناد انقلاب اسلامی نگهداری می‌شود مربوط به بازداشت آقای محمدمهدی اندوهی در ۲۱ اردیبهشت ۱۳۴۲ است به سبب این که در تظاهراتی علیه مواد ششگانه انقلاب سفید و به نفع دکتر محمد مصدق در خیابان بوذرجمهری (۱۵ خرداد) تهران شرکت کرده بود.

۱ - پرونده‌ی محمد سیف. آرشیو مرکز اسناد انقلاب اسلامی. کد پرونده: ۳۰۰/۱۰، ص ۹ و ۱۲

وی که پیش‌تر دو بار به دلیل انجام کارهایی از این قبیل، توسط شهرداری و ساواک دستگیر شده بود، این بار به اقدام بر ضد امنیت داخلی مملکت و تحریک مردم به اخلاص نظم متهم می‌گردد. اما چون در ۲۶/۲/۴۲ از وی رفع اتهام می‌شود، بازداشت وی به وجه التزام به مبلغ یکصد هزار ریال تبدیل و در ۲۸/۲/۴۲ آزاد می‌گردد و قطعیت حکم منع پیگردش در ۴/۳/۴۲ صادر می‌شود. اما به دلایلی که گفته خواهد شد، چند ماه بعد مجدداً به بازپرسی ارتش احضار می‌شود.^۱

چند هفته پس از حوادث فوق در جریان قیام مردمی ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ آقای محمد مهدی اندوهی مجدداً به فعالیت علیه رژیم دست می‌زند و عکس‌ها و اعلامیه‌های حضرت امام خمینی (ره) را به نهباندها می‌برد و آن‌ها را توسط پدرش و حاج آقا داهی مقیمی بین مردم توزیع می‌نماید.^۲ البته در این کار برخی مسافریان دیگر نهباندهایی که در آن زمان از تهران عازم نهباندها بوده‌اند از جمله شخصی که گزارشگران رژیم او را حبیب (داماد نقی کارگر حمام) معرفی کرده‌اند نیز نقش داشته‌اند.^۳

علاوه بر موارد فوق در مرکز در بین پرونده‌هایی که در مورد قیام ۱۵ خرداد نگه‌داری می‌شوند به اوراق دیگری در مورد تأثیر این قیام بر نهباندها برمی‌خوریم که برخی از آن‌ها به تشکیل کمیسیون امنیت اجتماعی شهر برای کنترل بیش‌تر روحانیون شهر و روستا،^۴ وضع شهر در اربعین شهدای قیام مذکور^۵ و... اشاره دارند.^۱

۱ - پرونده‌ی محمد مهدی اندوهی . آرشیو مرکز اسناد انقلاب اسلامی . کد پرونده‌های : ۳۱۸ و ۴۰۰/۳۹۶ ، صفحات مختلف

۲ - پرونده‌ی «تظاهرات ۱۵ خرداد» . مرکز اسناد انقلاب اسلامی . شماره‌ی بازیابی : ۱۱۹ ، ص ۸۷

۳ - پرونده‌ی «تظاهرات ۱۵ خرداد» . مرکز اسناد انقلاب اسلامی . شماره‌ی بازیابی : ۱۱۴ ، صص ۸-۸

۲۰۷

۴ - پرونده‌ی «تظاهرات ۱۵ خرداد» . مرکز اسناد انقلاب اسلامی . شماره‌ی بازیابی : ۲۹۹ ، صص ۸-۴۷

۵ - پرونده‌ی «تظاهرات ۱۵ خرداد» . مرکز اسناد انقلاب اسلامی . شماره‌ی بازیابی : ۲۹۷ ، ص ۱۲۵

هم‌چنین در یکی از پرونده‌ها آمده است که پس از دستگیری حضرت امام در جریان قیام مذکور و عزیمت علمای شهرستان‌ها به شهر ری و تحصن آن‌ها در آن‌جا برای آزاد کردن امام، از نهادند نیز شخصی به اسم «شیخ فرج‌اله احمدی» به شهر ری عزیمت کرده و در تحصن شرکت می‌کند.^۱ متأسفانه نگارنده با همه تلاش‌ها نتوانست نام و نشان‌بیش‌تری از ایشان به دست آورد.

پرونده‌ی دیگری مربوط است به شیخ باقر نهاوندی که در جریان قیام ۱۵ خرداد در تهران با سخنرانی‌های پرشور و مهیجش نقش ارزنده‌ای در به حرکت درآوردن مردم داشته است و منجر به دستگیری وی می‌گردد. این سند نیز در مرکز نگهداری شده است و می‌تواند راهگشای محققان در بررسی شخصیت و افکار وی باشد و نقشی که در قیام ۱۵ خرداد داشته است.^۲

پرونده‌ی دیگری در مرکز اسناد، مربوط است به سال‌ها بعد و متعلق به «جاوید دستوری» فرماندار نهاوند در سال‌های ۳-۱۳۵۲ است که به جرم سوء استفاده از اموال دولتی و درآمد اتاق اصناف نهاوند و برخی شکایات مردم شهر بازخواست می‌شود و موضوع به نخست‌وزیری هم کشیده می‌شود.^۳

پرونده‌ی دیگر که تقریباً همانند پرونده‌ی فوق است، متعلق به آقای «خسرو نیک‌روش» شهردار نهاوند در سال‌های ۵-۱۳۵۴ است که براساس مطالب آن، وی بدون داشتن مصوبه‌ی انجمن شهر و کارشناسی دقیق در میدان ۲۵ شهریور (۱۷ شهریور) بلواری به طرف کزمانشاه احداث و زمین‌های چند نفر را تصرف می‌کند، که به دنبال شکایت مالکان از وی به نخست‌وزیر، وزیر کشور، استاندار همدان و رئیس

۱ - پرونده‌ی «تظاهرات ۱۵ خرداد». مرکز اسناد انقلاب اسلامی. شماره‌ی بازیابی: ۱۱۷ و ۱۱۵،

صص ۱۷۸ و ۱۵۳

۲ - پرونده‌ی «تظاهرات ۱۵ خرداد». مرکز اسناد انقلاب اسلامی، بازیابی: ۱۱۷ صص ۸-۱۶۶

۳ - پرونده‌ی «تظاهرات ۱۵ خرداد». مرکز اسناد انقلاب اسلامی، بازیابی: ۱۱۶ صص ۱۳۶

۴ - پرونده‌ی «تظاهرات ۱۵ خرداد». مرکز اسناد انقلاب اسلامی، بازیابی: ۴۶۰۸ صفحات مختلف

دادگستری نهاوند، یک نفر بازرس از وزارت کشور مراجعه و به موضوع رسیدگی می‌نماید.^۱

پرونده‌ی مهم دیگری که در رابطه با حوادث انقلاب اسلامی در نهاوند در مرکز موجود است و می‌تواند جزء این دسته از اسناد قرار گیرد مربوط به پایین آوردن مجسمه‌ی محمدرضا شاه پهلوی در نهاوند است که با کد شماره‌ی ۴۰۰/۱۵۰ و تحت عنوان «تخریب مجسمه، توهین به محمدرضا شاه» در مرکز مزبور نگهداری می‌شود.

در این پرونده روند نحوه‌ی کشیدن مجسمه، افراد دخیل (۲۴ نفر به عنوان فعالان حرکت یاد شده‌اند)، بازجویی از چند نفر از پاسبان‌ها و نیز افرادی که شبانه در منزل‌هایشان دستگیر شده‌اند، آمده است. هم چنین برخی دستورات اداری راجع به گردش کار پرونده که تا پایان آذر ۵۷ در جریان بوده و به علت عدم صلاحیت دادسرای نهاوند به دادسرای سنندج ارجاع شده (دادسرای سنندج هم اعلام عدم صلاحیت در مورد پرونده کرده است) و... در این پرونده مندرج است.^۲

علاوه بر موارد فوق اسناد پراکنده‌ی دیگری نیز راجع به حوادث روزهای اوج انقلاب اسلامی در ماه‌های آخر عمر رژیم گذشته در پرونده‌های مربوط به حوادث انقلاب وجود دارد که ذکر تک‌تک آن‌ها به اطناب می‌انجامد و ضرورتی ندارد.^۳ ضمناً در قسمت اسناد تصویری مرکز نیز چند عکس از سفرهای محمدرضا شاه به نهاوند و بازدید از سپاهیان دانش و... نهاوند و همچنین تصویری از قلعه‌ی قدیمی نهاوند که در کتب و نشریات دیگر نیز چاپ شده است به چشم می‌خورند.

۱ - پرونده‌ی «خسرو نیک رو» . مرکز اسناد انقلاب اسلامی ، کد پرونده: ۴۷۱۲، صفحات مختلف

۲ - پرونده «تخریب مجسمه، توهین به محمدرضا شاه». مرکز اسناد اسلامی . کد پرونده ۴۰۰/۱۵۰

صفحات مختلف

۳ - مرکز اسناد انقلاب اسلامی . پرونده‌های ک: ۸۳ و ۸۸ و ...

ب - اسناد گروه ابوذر:

این بخش از اسناد که به مراتب بیش‌تر از اسناد دسته‌ی نخست هستند، بازجویی‌ها، دستورات و مکاتبات اداری رژیم گذشته در مورد گروه ابوذر و اعضایش، تشکیل دادگاه‌های عادی شماره‌ی یک و تجدید نظر تهران برای محاکمه گروه و آرای آن‌ها و... را شامل می‌شود. در خلال این اسناد به خوبی می‌توان به زمینه‌های تشکیل گروه ابوذر، اهداف، اقدامات، ارتباطات و نحوه‌ی تفکر اعضای آن پی‌برد.

در مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۲۳ پرونده در مورد گروه ابوذر، اعضا و اشخاصی که به نحوی با آن در ارتباط بوده‌اند، موجود است که جمعاً بیش از ۲۲۰۰ برگ سند را شامل می‌شوند. این پرونده‌ها همگی به جز یک مورد که «پرونده‌ی قضایی گروه ابوذر» است همگی پرونده‌ی انفرادی بوده و متعلق به یکی از اشخاص گروه و یا افراد مرتبط با آن است. هر پرونده کد مخصوص به خود دارد و با توجه به میزان بازجویی‌ها و اسناد اشخاص در یک تا چهار جلد تدوین شده‌اند. تعداد جلد‌ها بعد از شماره‌ی کد پرونده با علامت (/) و عدد بعد از آن مشخص شده‌اند.

تعداد صفحات پرونده‌ها تابع ضوابط خاص نبوده و از ۱۵ تا ۳۰۰ صفحه را شامل می‌شوند و چون هنوز آن‌ها را تفکیک نکرده‌اند صفحات آن دارای شماره‌گذاری نیست و همین کار بررسی پرونده‌ها را مشکل‌تر می‌نماید.

عدم تفکیک سندها موجب شده که بعضاً اسناد متعلق به یک شخص در پرونده‌ی دیگری مشاهده شود و همین گاه محقق را مجبور می‌کند که برای دست‌یابی به اطلاعات در مورد یک شخص، تمام پرونده‌های موجود را جست‌وجو کند. نکته‌ی مهمی که در استفاده از این اسناد باید به آن توجه داشت شرایط زمانی و مکانی برخی اظهارات اعضای گروه و افراد مرتبط با آن است که محقق حتماً باید آن را در نظر داشته باشد. توضیح آن که اعضای گروه و افراد مرتبط با آن برای اغوای مأموران رژیم و یا هر هدف دیگری گاه اظهاراتی نموده‌اند که اصلاً با واقعیت سازگار نبوده است. این موضوع را که در بازجویی‌های اولیه اعضای گروه در نهایند و... به وفور به چشم

می‌خورد. باید در ظرف زمانی و مکانی خاص خودش سنجید و در مورد آن قضاوت کرد.

به هر صورت ما در زیر به این پرونده‌ها اشاره می‌کنیم و امیدواریم محققانی که در آینده به این پرونده‌ها مراجعه خواهند کرد، بتوانند سره را از ناسره جدا سازند. با این امید که نویسنده نیز در پژوهشی که راجع به «گروه ابوذر» براساس این اسناد داشته است، این چنین عمل کرده باشد.

نام پرونده	محل نگهداری	کد پرونده	تعداد صفحات
۱- آوزمان، حجت الله	آرشيو مركز اسناد انقلاب اسلامي	۱۲۵	۴۵
۲- خدارحمي، عبادالله	آرشيو مركز اسناد انقلاب اسلامي	۲۱۷/۱	۶۰
۳- رباني شيرازي	آرشيو مركز اسناد انقلاب اسلامي	۱۴۲/۲	۲۰۵
۴- سيف، روح الله	آرشيو مركز اسناد انقلاب اسلامي	۲۱۳/۱	۱۵
۵- سيف، روح الله	آرشيو مركز اسناد انقلاب اسلامي	۲۱۳/۲	۵۰
۶- سيف، روح الله	آرشيو مركز اسناد انقلاب اسلامي	۲۱۳/۳	۵۰
۷- سيف، ماشاءالله	آرشيو مركز اسناد انقلاب اسلامي	۲۱۴/۱	۷۵
۸- سيف، ماشاءالله	آرشيو مركز اسناد انقلاب اسلامي	۲۱۴/۲	۴۵
۹- سيف، ولي الله	آرشيو مركز اسناد انقلاب اسلامي	۲۱۲/۱	۲۰
۱۰- سيف، ولي الله	آرشيو مركز اسناد انقلاب اسلامي	۱۲۱/۲	۸۰
۱۱- سيف، ولي الله	آرشيو مركز اسناد انقلاب اسلامي	۲۱۲/۳	۴۰
۱۲- سيف، ولي الله	آرشيو مركز اسناد انقلاب اسلامي	۲۱۲/۴	۲۰۵
۱۳- طالبيان، محمد	آرشيو مركز اسناد انقلاب اسلامي	۱۱۶/۱	۱۲۰
۱۴- طالبيان، محمد	آرشيو مركز اسناد انقلاب اسلامي	۱۱۶/۲	۲۲۰
۱۵- عبدلي، حجت الله	آرشيو مركز اسناد انقلاب اسلامي	۲۱۱/۱	۵۵
۱۶- عبدلي، حجت الله	آرشيو مركز اسناد انقلاب اسلامي	۲۱۱/۲	۶۰
۱۷- كرمعلي، عليرضا	آرشيو مركز اسناد انقلاب اسلامي	۱۱۷/۱	۳۵
۱۸- كشفي، ولي الله	آرشيو مركز اسناد انقلاب اسلامي	۲۱۵/۱	۵۲
۱۹- گروه ابوذر	آرشيو مركز اسناد انقلاب اسلامي	۱۱۸	۲۸۰
۲۰- منشط، بهمن	آرشيو مركز اسناد انقلاب اسلامي	۲۱۶/۱	۸۲
۲۱- منشط، بهمن	آرشيو مركز اسناد انقلاب اسلامي	۲۱۶/۲	۳۰
۲۲- منشط، بهمن	آرشيو مركز اسناد انقلاب اسلامي	۲۱۶/۳	۹۰
۲۳- مؤمني، محمود	آرشيو مركز اسناد انقلاب اسلامي	۱۱۹/۱	۳۰۰